

ΙΔΡΥΜΑ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΑΡΙΘ. 4

ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΑΘ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΟΣΧΟΠΟΛΙΣ

«Τὸ μικρὸ Παρίσι τῆς Ἀνατολῆς»
(Φάνης Μιχαλόπουλος)

«Τὸ ἄνθος τῶν Βαλκανίων»
(Δημ. Καλλίμαχος
Ἀρχιμανδρίτης Ὡς Μεραρχίας)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1979

ΙΔΡΥΜΑ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΑΡΙΘ. 4

ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΑΤΘ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 55794

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΟΓΗΣ 3/9/2014

ΤΑΞΗ, ΣΠΟΔ.

ΜΟΣΧΟΠΟΛΙΣ

25.

v n

uvy 2

۷۱۵۰

Λ ί γ α ἡ ό γ ι α

Μὲ ἱκανοποίηση τὸ "Ἰδρυμα Βορειοηπειρωτικῶν Ἑρευνῶν, φέρνει στὴ δημοσιότητα τὴν καλλιεπῆ ἐργασία τοῦ γνωστοῦ συγγραφέα καὶ ἐκπαιδευτικοῦ κ. Σταύρου Γκατσόπουλου, «Μοσχόπολις».

Τὸ "Ἰδρυμα Βορειοηπειρωτικῶν Ἑρευνῶν καὶ μὲ αὐτὴ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ ἐπιθυμεῖ ν' ἀξιοποιήσῃ, ὅσο εἶναι δυνατό, τὴν πλούσια ἱστορία τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ χώρου καὶ νὰ τὴν κάνει γνωστὴ ὅχι μόνο στὸν Ἑλληνικὸ λαὸ καὶ ἰδιαίτερα στοὺς νέους, ἀλλὰ καὶ στὸν καθένα ποὺ ἐπιθυμεῖ νὰ γνωρίσῃ ἢ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν μελέτῃ τοῦ ὅλου Ἑλληνισμοῦ, ἐλεύθερου ἢ οὐλοῦ.

Μὲ τὴν προϋπόθεσι αὐτὴ, ἡ παροῦσα ἐργασία ἔρχεται ὡς συμπλήρωμα, μὲ τὰ νέα τῆς στοιχεῖα, σὲ προγενέστερες ἐκδόσεις πάνω στὸ ἴδιο θέμα.

Τὸ σπουδαιότερο ὅμως εἶναι ὅτι μ' αὐτὴ τὴν ἐκδοσὴ ξανάρχεται στὴ μνήμη τῶν παλιότερων καὶ γίνεται γνωστὴ στοὺς νέους, ἡ ὑπαρξὴ μιᾶς πολιτείας ποὺ γιγαντώθηκε στὴν Τουρκοκρατούμενῃ Ἑλλάδα, γιατί βασίστηκε στὴν Ἑλληνικότητα τοῦ χώρου καὶ στὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα.

Ἡ μαρτυρικὴ αὐτὴ πολιτεία μᾶς διδάσκει μὲ τὸ πέρασμά της, ὅτι ἡ θέλησι ἑνὸς τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἔστω καὶ κάτω ἀπὸ βαρβαρικὴ κατοχὴ καὶ διοίκησι, μπορεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ θαύματα σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δράσεώς του.

Ἔτσι βλέπουμε, ὅτι ἡ Μοσχόπολι, ἀνέπτυξε παιδεία, πολιτισμὸ καὶ οἰκονομία κι ἀποτέλεσε καύχημα γιὰ μᾶς, ἐνῶ σὲ κείνους ποὺ καταπατοῦν αὐτὸν τὸν ἱερὸ τόπο προκάλεσε τὸ φθόνον.

Δὲν μπορούμε λοιπὸν παρὰ νὰ νιώθουμε περηφάνια καὶ συγκίνησι γιὰ τὸ μεγαλεῖο της, ταυτόχρονα ὅμως νὰ ὑποφέρουμε μαζὶ γιὰ τὴν καταστροφὴ της.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τύχει καλῆς ὑποδοχῆς ἡ παροῦσα μονογραφία, τὸ "Ἰδρυμα Βορειοηπειρωτικῶν Ἑρευνῶν εὐχαριστεῖ

τὸν κ. Σταῦρο Γκατσόπουλο γιὰ τὴν χωρὶς ἀντάλλαγμα παράδοση τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἐργασίας, ὑπὲρ τῶν σκοπῶν του.

Πιστεύουμε δέ, ὅτι μὲ παρόμοιες πνευματικὲς προσφορές, τὸ Ἰδρυμα θὰ μπορέσει νὰ καλύψει καὶ ἄλλους χώρους τῶν δραστηριοτήτων του.

Ἰωάννινα, Ἀπρίλιος 1979

Ξενοφῶν Γ. Κοντούρης

Πρόεδρος

Ἰδρύματος Βορειοηπειρωτικῶν Ἑρευνῶν

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πολλοί, διανοούμενοι καὶ μὴ, ἔχουν ἀκούσει τὸ ὄνομα τῆς ἱστορικῆς καὶ μαρτυρικῆς ταύτης πόλεως, τῆς Μοσχολέως.

Ἐκ τῶν πρώτων, οὐκ ὀλίγοι ἠσχολήθησαν, ἐπισταμένως ἐρευνῶντες καὶ ἐμπεριστατωμένως μελετῶντες, διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν πάσης φύσεως στοιχείων, ποὺ συνθέτουν τὴν ὑπαρξιν, ἀκμήν, προκοπὴν καὶ εὐημερίαν τῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα διαλαμφάσης Ἑλληνικωτάτης ταύτης πόλεως.

Εἶναι, ὥς θὰ ἴδωμεν, ἡ πόλις ἐκείνη, ἡ ὁποία διὰ τῶν φαινῶν πνευματικῶν ἀκτίνων τῆς ἐξέπεμψε μαρμαρυγὰς ἀπλέτου πνευματικοῦ φωτός καὶ ἐφώτισεν εἰς μεγάλην ἀκτῖνα τὸ στερέωμα.

Εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν πόλις τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν, τῆς βιοτεχνίας καὶ ἀκόμη τοῦ ἀμυθήτου πλούτου, εὐμαρείας καὶ εὐημερίας τῶν κατοίκων τῆς.

Εἶναι ἡ ἀκραιφνῶς Ἑλληνικὴ πόλις, τῆς ὁποίας τὰ ἥρωικά τέκνα τῆς, κατὰ τὰ Ὁρλωφικά, ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας, τούτου δ' ἔνεκεν, μετὰ τὴν ἀτυχῇ ἔκδοσιν ταύτης, ἐδέχθησαν τὴν ἀπηνῆ διώξιν τῶν γειτόνων τῆς Τουρκαλβανῶν, μένεα πνεόντων ἐναντίον αὐτῶν, ἐλεηλάτησαν ἀγρίως τὴν εὐτυχοῦσαν ταύτην πόλιν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς πλείστους τῶν κατοίκων τῆς, νὰ ἐγκαταλείψωσι ταύτην καὶ νὰ ζητήσωσι καταφύγιον εἰς ξένας χώρας, εἰς Βιέννην, Βουδαπέστην, Τεργέστην καὶ ἀλλαχοῦ.

Εἶναι ἡ πόλις ἐκείνη, τῆς ὁποίας οἱ ἐναπομείναντες κάτοικοι, μὴ ὑπολείπομενοι τῶν ἀναχωρησάντων εἰς φιλοπατρίαν, ἡρωϊσμόν καὶ ἀνδρείαν, ὕψωσαντες πρῶτοι τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας κατὰ τὸ ἐνδοξὸν ἔτος, τῷ 1914, ὅποτε οἱ σκληροὶ καὶ ἀνάλγητοι ἰσχυροὶ τῆς γῆς, παρεχώρησαν εἰς τὸ ἀρτισύστατον Ἀλβανικὸν κράτος, τὴν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος μόλις ἐλευθερωθεῖσαν ὑπὸ τῶν γενναίων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, κατόπιν αἱματηροτάτων θυσιῶν, τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα καὶ ἐπολέμησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των ἡρωικώτατα, ἐναντίον τῶν ἡμιαγρίων Τουρκαλβανῶν, μετὰ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν των Βορειοηπειρωτῶν.

Εἶναι ἡ ἐνδοξὸς αὕτη πόλις, ἡ ὁποία ἀντέταξε λυσώδη ἄμυναν ἐναντίον τῶν ἀγρίων ὀρδῶν τοῦ ἀνθρωπομόρφου τέρατος, Τουρκαλβανοῦ Σαλῆ - Μπούτκα, ὅταν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1916 ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς πόλεως καὶ πρὸς ἐκδίκησιν, διὰ τοὺς σθεναροὺς ἐναντίον των ἀγῶνας τῆς, καὶ ἵνα διαρπάσωσι τὰς περιουσίας των. Ἀτυχῶς ὁ ἀγὼν ἦτο ἄνισος καὶ οὕτω, μετὰ τὴν λεόντειον ἀντίστασίν των, ἡ πόλις των κατελήφθη, ἐλεηλατήθη καὶ κατεστρά-

φη ἐντελῶς, οἱ δὲ ἐναπομείναντες κάτοικοι ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς Κορυτσαῖν καὶ ἄλλαχοῦ.

Ὅλα αὐτά, τὰ ὅποια συνθέτουν τὸ ἐνδοξον παρελθὸν τῆς ἐν ἐρειπίοις καὶ ἐκτάδῃν κατακειμένης ταύτης πόλεως, προέτρεψαν πολλοὺς ἐκλεκτοὺς διανοουμένους καὶ δὴ τὸν αἰδιδιμον Μητροπολίτην Κορυτσαῖς Εὐλόγιον Κουρίλαν, τὸν λόγιον ἐκ Κορυτσαῖς, αἰμίνηστον Κωνσταντῖνον Σκενδέρην, τὸν ἄνθρωπον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ φωτὸς μακαρίτην Φάνην Μιχαλόπουλον, ἵνα ἀσχοληθῶσι μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος, καὶ γὰρ ἐνδιατρίψωσι μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαθείας εἰς τὴν ἀνεύρεσιν παντὸς στοιχείου ἀφορῶντος τὴν πόλιν ταύτην καὶ τὴν συγγραφὴν παρ' αὐτῶν ἀξιομελετήτων διατριβῶν.

Φλεγόμενος καὶ ἐγὼ ὑπὸ τῆς ἰδίας θερμουργοῦ φλογός, ἔλαβον τὴν τόλμην, ἵνα πᾶν ἱστορικὸν στοιχεῖον, διαλαθόν, ἴσως, τῆς προσοχῆς ἐκείνων, συλλέξω μετὰ προσοχῆς καὶ συντάξω τὴν παροῦσαν μου πενιχρὰν ἱστορικὴν πραγματείαν, ἐξαιτούμενος τὴν εὐμενῇ κρίσιν τῶν φίλων ἀναγνωστῶν.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΜΑΘΘ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Συνταξιούχος Ἐκπαιδευτικὸς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ
Θέσις Μοσχολέως

Ἡ ἄλλοτε ἀκμάζουσα καὶ εὐημεροῦσα αὕτη πόλις, ἡ ἀριθμοῦσα ἐξήκοντα καὶ πλέον χιλιάδας κατοίκων, ἡ σήμερον, ἀτυχῶς, ἐν ἐρειπίοις ἐκτάδην κειμένη, εὐρίσκετο πλησίον τῆς ὠραίας Βορειοηπειρωτικῆς πόλεως, τῆς Κορυτσᾶς, ἀπέχουσα ταύτης περὶ τὰ εἴκοσι χιλιόμετρα. Ἦτο ἐκτισμένη εἰς τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Ὁπαρη καὶ εἰς ὕψος χιλίων περίπου μέτρων καὶ πρὸς τὰ Βορειοδυτικὰ αὐτῆς.

Ἡ τοποθεσία αὕτη ἦτο γραφικὴ καὶ ἀφαντάστως ὠραία. Περιεβάλλετο ἀπὸ γηλόφους δασώδεις ἐκ πεύκων, ἐλατῶν, δρυῶν καὶ ἄλλων δασικῶν δένδρων καὶ περιεβρέχετο ἀπὸ τὰ ψυχρὰ καὶ διαυγῇ ὕδατα τριῶν ποταμίσκων. Τὰς θερινὰς ἡμέρας ὁ ἐκ τῶν πέριξ δασῶν προερχόμενος δροσερὸς καὶ ὀξυγονοῦχος ἀήρ, προσέδιδε χαράν, υἱείαν καὶ εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς κατοίκους, τὰς δὲ χειμερινὰς τοιαύτας ἐμετριάζετο τὸ ψῦχος ἀπὸ τὴν συγκράτησιν ὑπὸ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων τῶν παγερῶν ρευμάτων.

Ἡ μαγευτικὴ τοποθεσία, τὴν ὁποίαν καθίστων περισσότερο τερπνὴν καὶ εὐχάριστον, ὁ συνήθως αἶθριος καὶ καταγάλανος οὐρανός, τὸ γλυκὺ καὶ υἱεινὸν κλίμα, ἡ πέριξ ὁμαλὴ περιοχὴ καταπράσινος ὡς τάπης ἐστολισμένος μὲ ποικιλίαν ἀνθέων, τὸ γλυκὺ ἄσμα τῶν πέριξ εἰς τοὺς κλάδους τῶν δένδρων πετώντων ὠδικῶν πτηνῶν, καθίστα ἀκόμη περισσότερο εὐχάριστον τὴν ζωὴν τῶν συνήθως εὐτυχῶν κατοίκων τῆς.

Τὴν λαμπρὰν καὶ ἰδιαζόντως φασμαγορικὴν αὐτὴν εἰκόνα συνεπλήρωνεν ἡ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ὠραιότης τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Οἱ ἄνδρες ἦσαν ὕψηλοί, τὸ ἀνάστημα, ὠραῖοι κατὰ τὴν ὄψιν μὲ ὄμμα ἀέτιον, αἱ δὲ γυναῖκες μὲ ὠραῖα σύμμετρα χαρακτηριστικά, εὐθυτενεῖς καὶ εὐλύγιστοι. Ἐὰν εἰς τὰ σωματικὰ ταῦτα χαρίσματα τῆς ὠραίας ἐμφανίσεως, τῆς ἐκπάγλου ὠραιότητος, προσθέσωμεν καὶ τὰ ψυχικὰ χαρίσματα αὐτῶν, τὴν τιμιότητα, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν εὐγένειαν, τὴν φιλαλήθειαν καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν εὐσέβειαν, δὲν θὰ ἀπέχωμεν κατὰ πολὺ τῆς ἀληθείας, ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἡ Μοσχόπολις κατωκεῖτο ἀπὸ ἐπιγείους ἀγγέλους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἱστορία Μοσχοπόλεως

Πότε ἀκριβῶς ἐκτίσθη, ἡ ὠραία αὕτη πόλις, δὲν δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπησχόλησε πολλούς, ἀσχοληθέντας μὲ τὴν ἱστορίαν της καὶ κατέστη —κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον— σημεῖον ἀντιλεγόμενον, καὶ Ἀ ν α τ ο λ ι κ ὸ ν ζ ή τ η μ α.

Εἰς δεκάδας καὶ ἐπέκεινα —ὅσοι εἶναι γνωστοὶ εἰς ἐμὲ— ἀνέρχονται οἱ φιλοτίμως καὶ προσεκτικῶς ἐρευνήσαντες νὰ ἀνεύρωσι τὴν ἀκριβῇ χρονολογίαν τῆς κτίσεως τῆς Μοσχοπόλεως, ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν των δὲν ἱκανοποιεῖ πλήρως τοὺς ἀναγινώσκοντας τὰ πορίσματα αὐτῶν. Ὅλοι αἱ διατυπούμεναι γνώμαι εἶναι μᾶλλον εἰκασίαι, ὥς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, τῆς ἀρχῆθεν δηλ. κτίσεως αὐτῆς. Στεροῦνται ἱστορικοῦ θάθρου, πραγματικῆς ὑποστάσεως. Θὰ ἦτο ὅθεν παράτολμον καὶ μὴ προσῆκον, ἵνα προσπαθῇσω ἐγὼ νὰ πείσω τοὺς φίλους ἀναγνώστας περὶ τοῦ ὀρθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀλαθήτου τῆς παρ' ἐμοῦ προταθησομένης γνώμης, ὥς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Θὰ παραθέσω ὅθεν τὰς γνώμας τῶν ἐχόντων μεῖζον ἐμοῦ ἀνάστημα καὶ τέλος θὰ παραθέσω καὶ τὴν ἐμὴν τοιαύτην, χωρὶς νὰ τολμήσω νὰ θεωρήσω ταύτην ἀλάθητον, παπικὴν.

Ἰδωμεν, λοιπόν, τί περὶ τῆς ἀρχικῆς κτίσεως τῆς πόλεως ταύτης λέγουσιν οἱ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ ἐμπεριστατωμένης ἐρεῦνης ἀσχοληθέντες ἐπιφανεῖς λόγιοι, προσεκτικοὶ χειρισταὶ τοῦ καλάμου καὶ ἐγνωσμένης ἀντικειμενικῆς κρίσεως ἀσχοληθέντες καὶ πρῶτον·

Ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Κορυτσᾶς, κατὰ τὰς πανευτυχεῖς καὶ κατόπιν χαλεπὰς διὰ ταύτην ἡμέρας, Κυρὸς Εὐλόγιος Κουρίλας, ἡ καλλικέλαδος αὕτη ἀηδὼν, ὁ ἀστήρ ὁ φαεινὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἐμβριθῶς καὶ μετὰ πλήρους ἀντικειμενικότητος ἀσχοληθεὶς μὲ τὸ ζωτικώτατον τοῦτο σημεῖον, εἰς τὴν ἐναΐσιμον ἐπὶ διδαστορίᾳ διατριβὴν του, τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον·

«Νέα Ἀκαδημία Μοσχοπόλεως»

Ἔτος 1935»

καὶ εἰς τὴν α' σελίδα αὐτῆς, γράφει τὰ ἀκόλουθα: